

**ALMAN VE İSVİÇRE HUKUKLARI'NDAKİ KADEMELİ DAVA
(STUFENKLAGE) İLE 6100 SAYILI HMK'YA GÖRE BELİRSİZ
ALACAK DAVASI'NIN KARŞILAŞTIRILMASI**

Yrd. Doç. Dr. H. Özden Özkaya-Ferendeci*

ÖZET

Makalede Türk Hukuku'na 6100 sayılı Kanun ile giren belirsiz alacak davası ile Alman ve İsviçre Hukuku'ndaki kademeli dava karşılaştırılmaktadır. Bu bağlamda anılan hukuk sistemlerinde belirsiz alacak davasının doktrindeki yeri de irdelenmektedir. Özellikle işçi alacakların belirsiz alacak davasının konusu olup olamayacağı sorusu etraflıca ele alınmaktadır.

Anahtar Kelimeler: kademeli dava, - belirsiz alacak davası, terditli dava, - kademeli davada yargılama prosedürü, işçi alacakları, tazminat davaları

ABSTRACT

In der vorliegenden Arbeit wird die unbezifferte Leistungsklage, welche mit dem Gesetz mit der Nummer 6100 in das türkische Recht aufgenommen wurde untersucht und mit der Stufenklage im deutschen und schweizerischen Recht verglichen. In diesem Zusammenhang wird die Doktrin um die unbezifferte Leistungsklage in allen drei Rechtssystemen untersucht. Insbesondere wird der Frage nachgegangen, ob Lohnklagen Gegenstand der unbezifferten Leistungsklage werden können.

Keywords: Stufenklage, Unbezifferte Leistungsklage, Klage mit Hilfsantrag, Das Verfahren bei der Stufenklage, Lohnklagen, Schadensersatzklagen.

* Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Medeni Usul ve İcra-İflas Hukuku Anabilim Dalı Öğretim Üyesi.

I- Genel Olarak

18 Haziran 1927’de kabul edilen ve 04 Ekim 1927’de yürürlüğe giren 1086 sayılı Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu’nun (HUMK) yerini, 12 Ocak 2011’de kabul edilen ve 01 Ekim 2011’de yürürlüğe giren Hukuk Muhakemeleri Kanunu (HMK) almıştır. HUMK hazırlanırken İsviçre’nin Nöşatel Medeni Usul Kanunu örnek alınmıştır. HUMK’un yerine geçen HMK’da da gene Kıta Avrupa’sı Hukuk Sistemleri örnek alınmış, ancak ağırlık bir kanuna verilmemiştir. HMK hazırlanırken Alman, İsviçre, Avusturya ve Fransız Medeni Usul Hukukları dikkate alınmıştır¹.

HMK ile Usul Kanunu’na bazı yeni kurumların (örneğin ön inceleme ve belirsiz alacak davası gibi) ve farklı düzenlemelerin gelmesine rağmen, HMK’da HUMK’un ruhunun ve temel felsefesinin korunduğu da belirtilmektedir^{2/3}.

HMK ile hukukumuzda getirilen yenilikler arasında, daha önce HUMK’da yer almayan belirsiz alacak davasına HMK m. 107’de yer verilmiştir. HMK’da İkinci Kısım’da Dava Çeşitleri, Dava Şartları ve İlk İtirazlar başlığı altında Birinci Bölüm’ün başlığı Dava Çeşitleri’dir. Kanun koyucu, HUMK’tan farklı olarak, HMK’da m. 105 – m. 113 arasında dava çeşitlerini tek tek saymıştır. Bu bağlamda HUMK’un un tanıdığı dava çeşitleri yanı sıra yeni dava çeşitleri de eklenmiştir. Sadece karşı dava m. 132 ve devamında düzenlenmektedir.

Bu çerçevede hukukumuzda yeni giren belirsiz alacak davasının Alman ve İsviçre Hukuku’nda uzun zamandır kabul edildiği belirtilmektedir⁴. Alman ve İsviçre Hukuku’nda belirsiz alacak davası örnek alınarak hazırlanan HMK m. 107’deki düzenleme şu şekildedir:

¹ Bak. Budak, HMK, s. 3’de başlayan Hukuk Muhakemeleri Kanunu Tasarısı Genel Gerekeçesi’nde sayfa 11; ayrıca yeni bir Medeni Usul Kanunu’nun hazırlanmasında ilişkin gerekçeler ve atıflar için bak. Özkaya-Ferendeci, ZZPInt. (16) 2012, s. 48 vd..

² Aktepe-Artık, s. 146; Pekcanitez, Hukuki Perspektifler Dergisi, s. 70, s. 71.

³ Bu çalışmamızda HMK’nın getirdiği yenilikler tek tek değinilmeyecek ve sayılmayacaktır, bu bağlamda Özkaya-Ferendeci, ZZPInt. (16) 2012, s. 47 ve devamında yer alan çalışmamıza atıf yapılmaktadır.

⁴ Çil/Kar, s. 21; Pekcanitez, Belirsiz Alacak Davası, s. 18 vd.; Pekcanitez, DEÜHFD, s. 515 vd..

“(1) Davanın açıldığı tarihte alacağın miktarını yahut değerini tam ve kesin olarak belirleyebilmesinin kendisinden beklenemeyeceği veya bunun imkânsız olduğu hâllerde, alacaklı, hukuki ilişkiyi ve asgari bir miktar ya da değeri belirtmek suretiyle belirsiz alacak davası açabilir.

(2) Karşı tarafın verdiği bilgi veya tahkikat sonucu alacağın miktarı veya değerinin tam ve kesin olarak belirlenebilmesinin mümkün olduğu anda davacı, iddianın genişletilmesi yasağına tabi olmaksızın davanın başında belirtmiş olduğu talebini artırabilir.

(3) Ayrıca, kısmi eda davasının açılabilirdiği hâllerde, tespit davası da açılabilir ve bu durumda hukuki yararın var olduğu kabul edilir.”

Görüldüğü üzere belirsiz alacak davası, para alacaklarına ilişkin olarak, davanın açıldığı tarihte alacağın miktarının ya da değerinin tam olarak belirlenemediği hallerde açılması mümkündür. Bunun için davacının dilekçesinde hukuki ilişkiyi ve asgari bir miktarı belirtmesi yeterlidir. Ancak davacının bu tür bir imkandan faydalanabilmesi için davanın açıldığı tarihte davacının, alacağının miktarını yahut değerini tam ve kesin olarak belirleyebilmesinin kendisinden beklenemeyeceği veya bunun imkansız olduğu bir halin bulunması gerekmektedir. Bu şart(lar)ın varlığında davacı hukuki ilişkiyi ve asgari bir miktar belirterek davası açabilmektedir. Dava derdest ve devam eder iken, karşı tarafın verdiği bilgi veya tahkikat sonucu alacağın miktarı veya değerinin tam ve kesin olarak belirlenebilmesinin mümkün olduğu anda ise davacı, netice talebini, iddiasını genişletilme yasağına tabi olmaksızın artırabilir. Bu düzenleme ile açıkça netice talebin davanın açıldığı anda belirli olması gerektiği kuralından vazgeçilmektedir. Gerçi dava dilekçesinde netice talep olarak asgari bir miktarın belirtilmesi zorunludur, ancak dava açıldığında alacağın asıl ve tüm miktarı henüz belli olmamasına rağmen, zamanaşımı bütün alacak için kesilmektedir. İşte bu yönü ile belirsiz alacak davası kısmi davadan ayrılmaktadır, çünkü kısmi davada dava edilmeyen bakiye için zamanaşımı süresi işlemeye devam edecektir⁵.

⁵ Bak. ayrıca Aktepe-Artık, s. 159 vd.; Karşlı, s. 344 vd.; Kuru/Arslan/Yılmaz, s. 276; Pekcanitez, Belirsiz Alacak Davası, s. 45 vd.; Umar, s. 300 vd..

II- Alman Hukuku'ndaki Kademeli Davayı İnceleme İhtiyacı

HMK m. 107'de düzenlenmiş olan belirsiz alacak davasının özellikle haksız fiillerde zararın hemen belirlenemeyeceği, değişken olabileceği hal-lerde açılması öngörülmektedir⁶. Böyle bir durumda dava dilekçesine netice talebi olarak asgari bir miktarın yazılması ve dava açıldıktan sonra zararın belirlenmesi ile netice talebin – iddiayı genişletme yasağına tabi olmadan – artırılması mümkündür. Böyle bir durumda davacının netice talebi artırarak, harcı tamamlaması yeterli olmaktadır.

Bu bağlamda Türk Hukuku'na yeni giren belirsiz alacak davasının işçi alacaklarına uygulanıp uygulanamayacağı konusu tartışmalıdır⁷, zira bu tür davalarda alacağın belirsiz olup olmadığı hususu sorun yaratmaktadır. Pekcanitez, belirsiz alacak davasını özellikle tazminat davalarında (maddi ve manevi tazminat davalarında) uygulama alanı bulacağını belirtmektedir⁸. Bunun yanı sıra işçi alacakları bakımından belirsiz alacak davasının uygulanamayacağını da ifade etmektedir⁹. Pekcanitez'in bu konudaki bazı gerekçeleri şöyledir: "... Bu söylenenler bakımından uygulamada sorun çıkarabilecek alanlardan birisi iş hukukundaki taleplerdir. Örneğin davacı (veya vekili) kıdem, ihbar, fazla çalışma, yıllık ücretli izin alacağı gibi alacaklarını tam olarak belirlemeden pilot dava adı altında (haklı saklı tutarak) kısmi dava açmakta, sonra bilirkişi raporları alındıktan sonra, ona göre saklı tuttuğu kısmı ıslahla artırmaktaydı. Bugün için artık bu tür taleplerin tam dava olarak açılması gerekir, belirsiz alacak davası açmak kural olarak mümkün değildir. Çünkü, davacı örneğin bu tür durumlarda, kaç yıldır çalıştığını, son ücretinin ne olduğunu, kaç yıldır izin kullanmadığını, ne kadar fazla çalıştığını dilekçesinde yazmaktadır veya en azından yazmalıdır. Çünkü bunlar olmadan zaten hesaplama yapılamaz. Bu veriler belirli veya belirlenebilir verilerdir. Bu veriler belli olduğundan da hesap yapılabilir ve talep ortaya konulabilir. Bu sebeple. Ne kısmi dava ne de belirsiz alacak davası bu tür durumlarda açılmaz. ... Kısaca söylemek gerekirse, dava açmadan önce

⁶ Pekcanitez, Belirsiz Alacak Davası, s. 43 vd.; Pekcanitez, DEÜHFD, s. 512 vd..

⁷ Bak. Kar, s. 14.

⁸ Pekcanitez, Belirsiz Alacak Davası, s. 43 vd.; Pekcanitez, DEÜHFD, s. 514 vd.; Pekcanitez/Atalay/Özekes, s. 304; bak. ayrıca Zöllner zu § 253, کنار note 14a.

⁹ Pekcanitez, Belirsiz Alacak Davası, s. 46, s. 47.

davacı düşünmeli hesabını iyi yapmalı ona göre dava açmalıdır. Eski alışkanlıklarla artık salt dava dilekçesine vakıaları sıralayarak hakkı da saklı tutup kısmi bir dava açma dönemi bitmiştir. Ancak şüphesiz bir iş kazasından veya bunun gibi alacağın tam belirlenemediği özel durumlarda belirsiz alacak davası açma imkanı mevcuttur. ... Bundan sonra iş hukuku ve buna benzer durumlarda pilot dava, ön dava şeklinde açılan aslında kısmi dava niteliğindeki davalar bakımından, önemli ölçüde ne kısmi dava açma imkanı mevcuttur ne de belirsiz alacak davası açma imkanı mevcuttur. ...”¹⁰.

Bu gerekçeler tutarlıdır, zira işçinin alacağı aslında davanın başında (teorik dahi olsa) bellidir. Buradaki sıkıntı, işçinin kendisi belki bu alacağın miktarını – elinde veriler olmadığı için – hesaplayarak ortaya koyamıyordur. İşçi bilgilere ulaştığı an, (aslen zaten belirli olan) alacağını da netleştirebilmektedir. Oysa işveren alacak miktarını teorik olarak bilmektedir. Böyle bir durumda işçi bakımından ortaya çıkan problem, alacağın belirsiz olması değil, aslen belirli olan alacağı hesaplamak için gereken bilgilere ulaşılamamasıdır. Bu bağlamda işçiye bilgilere ulaşabilmesi için bir çareye veya başka bir deyişle işvereni verileri vermeye zorlayabilmek için bir kuruma ihtiyaç duyulmaktadır.

Bu görüşe karşılık olarak Kar, işçi alacaklarının da belirsiz alacak davasına konu olabileceğini ifade etmektedir¹¹. Kar bu bağlamda şu gerekçeleri ileri sürmektedir: “... İşçi alacağını belirlemeyebilir. ... Diğer taraftan kayıt dışılığın yaygın olduğu ülkemizde işçinin uyuşmazlık içinde olduğu işverene başvurarak işçilik alacaklarını belirleyebileceğinin tavsiye edilmesi, tutarlı olmadığı gibi hayatın olağan akışına aykırıdır. ... Yargılama sırasında hesap raporu alınmasını gerektiren her alacak belirsiz kabul edilmelidir. ... Dava konusu alacak miktarının veya değerinin belirlenmesi yargılama sırasında başka bir olgunun (ki bu işçilik alacakların çalışma olgusu, tazminat ve alacaklara esas süre ve ücret yönünden kendini gösterir) tespitini gerektirdiği durumlarda alacak belirsiz ve tartışmalı kabul edilmelidir. ... Dava konusu alacak karşı tarafın vereceği bilgi veya belgelerle belirlenecekse, alacak belirsiz kabul edilmelidir. ... İşverene belge düzenleme zorunluluğu getiren düzenlemeler: ... Bu düzenlemelerle işveren için bir takım yükümlülükler

¹⁰ Pekcanitez, Belirsiz Alacak Davası, s. 46, s. 47.

¹¹ Kar, s. 14, s. 16, s. 18, s. 19.

getirilmiştir. İşveren bu yükümlülükleri yerine getirmediği sürece, işçinin açtığı davada talep konularının genellikle belirsiz olacağı açıktır. Alacağın belirli ve tartışmasız olması ancak bu belgelerin düzenlenmesi, işverenin söz konusu yükümlülükleri yerine getirmesi ile mümkün olacaktır. Kısaca kayıt dışılığın son bulması gerekir. ...”¹². Bu bağlamda Kar, Kılıçoğlu’na da atıf yapmaktadır: “... Davacının alacağının miktar olarak tespiti, mahkeme tarafından yapılacak delil tespitine veya hesap verme ve bilgi vermeye yönelik müstakil bir davanın açılmasına gerek olduğu durumlarda, HMK madde 107 anlamında "Davanın açıldığı tarihte alacağın miktarını yahut değerini tam ve kesin olarak belirleyebilmesinin kendisinden beklenemeyeceği" bir durum söz konusudur. ...”¹³.

Görüldüğü üzere Kar da gerekçeleri ile haklıdır. Zira gerçekten de işçiden, zaten uyuşmazlık içinde olduğu işverenine başvurarak bilgileri edinmesini beklemek oldukça güçtür. İşçi bundan dolayı verilere ulaşamadığı için (teorik olarak belli dahi olsa) alacağını belirleyememektedir. Bu durumda Türk Hukuku’nda işçi için belirsiz alacak davasını açma ihtiyacı doğmaktadır.

Zaten Çil / Kar da bu hususa dikkat çekmektedir: “... Ancak davacının bazen istenilen alacağın türü ve hukuki niteliği belli olmasına rağmen, miktarını dava açarken tam olarak saptaması, belirlemesi olanaklı olmayabilir. Hesap raporu alınmasını, yargılama yapılmasını gerektiren bu durumda davacı, fazlaya ilişkin haklarını saklı tutarak kısmi dava yoluna başvurabilir. Kısmi dava olarak açılan bu davada yargılama sırasında belirlenen bakiye alacağı için davalının muvafakat etmemesi halinde, ek dava yolu ile ayrı bir davada isteyebileceği gibi aynı anda ıslah sureti ile dava konusu arttırarak talepte bulunabilir. Gerek ek dava ve gerekse ıslah halinde davacı, davalının kısmi davaya konu olan alacağı dışında talep ettiği bakiye alacak miktarı yönünden zamanaşımı itirazı ile karşı karşıya kalabilir. Tüm bu hukuksal süresi kısaltmak, davacının ret nedeni ile yargılama giderinden mahkum olma riskinden kurtulması, ek dava veya ıslah yolu gibi işlemlere gerek duyulmaması, zamanaşımı itirazına uğranılmaması için 6100 sayılı Hukuk

¹² Kar, s. 14, s. 18, s. 19.

¹³ Kar, s. 16, Kılıçoğlu, s. 581.

Muhakemeleri Kanununun 107. maddesinde belirsiz alacak ve tespit davası başlığı altında yeni bir dava türüne yer verilmiştir. ...”¹⁴.

Görüldüğü üzere tartışma bir alacağın ne zaman belirli ve ne zaman belirli olmadığı konusunda yoğunlaşmaktadır. Burada aslında bir alacağın taraflar açısından “objektif” veya “sübjektif” olarak belirlenebilirliği sorun olarak ortaya çıkmaktadır. Bir alacak taraflar bakımından objektif olarak belirlenemediği vakit, belirsiz olduğu konusunda her iki görüş de hemfikirlerdir. Ancak bir alacağın taraflardan biri için belirlenebilir olması halinde, aslında alacak belirlidir. Bu konuda da her iki görüş temelinde örtüşmektedir¹⁵, ancak alacağın sadece davalı tarafından belirlenebilir olması hususu farklı olarak ele alınmaktadır. Bu durumda Kar'a göre, davacı için alacağı belirlemek imkansız olduğundan, davacının bakış açısından alacak belirsiz olduğundan, davacının HMK m. 107'ye göre belirsiz alacak davasını açabilmesi gerekmektedir.

Alman Hukuku'nda kanunda düzenlenmemiş olan, ancak yıllardır tanınan belirsiz alacak davası iş hukuku alanında kural olarak uygulama alanı bulmamaktadır^{16/17}. Zaten Pekcanitez de Türk Hukuku için de aynı görüşü savunmaktadır. Alman Hukuku'nda iş hukuku alanındaki sorunlar kademeli dava (Stufenklage¹⁸) ile çözülmektedir. Burada tabii şunu da ifade etmek gerekir ki, Almanya'da işverenlerin çoğu defterlerini ve kayıtlarını eksiksiz

¹⁴ Çil/Kar, s. 22, s. 23.

¹⁵ Çil/Kar, s. 22: “... Ancak davacının bazen istenilen alacağın türü ve hukuki niteliği belli olmasına rağmen, miktarını dava açarken tam olarak saptaması, belirlemesi olanaklı olmayabilir. ...”

¹⁶ Bu konuda Almanya'da Köln ve Berlin İş Mahkemelerinde bazı hakimleri ile görüşüp, bilgi aldık.

¹⁷ Alman Hukuku'nda da uzun zamandır tanınan ancak kanunda yer almayan belirsiz alacak davası genellikle tazminat davalarında uygulama alanı bulmaktadır, bak. Pekcanitez, Belirsiz Alacak Davası, s. 23 vd.; ayrıca bak. Prütting/Gehrlein zu 253, kenar notu 16; Thomas/Putzo zu § 253, kenar notu 12. Bu dava netice talebin belirli olması gerektiği hususunda bir istisna teşkil etmektedir. Davanın en önemli özellikleri arasında, netice talebin hakim tarafından takdir edilmesi ihtiyacıdır; bundan dolayı davacı, hakim bu takdiri yapabilmesi için gereken her türlü vakıayı ve bilgiyi dermeyeran etmesi gerekmektedir. Dermeyeran edilen vakıalar sayesinde hakim dava konusunu takdir etmektedir; Prütting/Gehrlein zu 253, kenar notu 16; Thomas/Putzo zu § 253, kenar notu 12.

¹⁸ Stufenklage tam kelime anlamıyla “basamaklı dava” anlamına gelmektedir. Çalışmamızda kademeli dava olarak adlandırılacaktır.

tutmaktadır ve işçinin gerekli bilgilere ulaşması daha kolaydır. Buna rağmen işçi, dava dilekçesini hazırlarken alacağını tam olarak belirleyemiyorsa, kendisine Alman Medeni Usul Kanunu madde 254’de yer alan kademeli dava (Stufenklage) açma hakkı tanınmaktadır. Çalışmamızda bu davayı inceleyeceğiz. İncelememiz sonucunda aslında kademeli davanın teknik olarak belirsiz alacak davasından farklı olmasına rağmen, içeriği bakımından belirsiz alacak davasına benzediğini göreceğiz. Başka bir deyişle, Alman Hukuku’nda işçi, kendinden kaynaklanmayan nedenlerden dolayı alacağını belirleyemiyorsa, ancak davalıdan temin edeceği verilerle hesaplaması mümkün ise, alacağını belirsiz alacak davası ile değil, kademeli dava ile isteyecektir. İsmen farklı olan bu iki dava, aslen içeriği bakımından birbirine benzemektedir.

III- Genel Olarak Alman Hukuku’ndaki Kademeli Dava (Stufenklage)

Alman Medeni Usul Kanunu’nun 254. maddesinde kademeli dava düzenlenmektedir. Maddenin içeriği şöyledir¹⁹:

“Eğer hesapların ortaya konmasına veya malvarlığı beyanın yapılmasına veya yeminli bir beyanın verilmesine ilişkin bir talep ile birlikte, davacı ile davalının arasındaki hukuki ilişkilerine istinaden davalının borcunu ödemesi talebi ile birlikte açılması halinde, davacının talep ettiği edimin miktarının belirlenmesi, davalının hesapları ortaya koymasına veya malvarlığı beyanı yapılana veya bu konuda yeminli bir beyan verilene kadar ertelenmesi mümkündür.”

Alman Medeni Usul Kanunu’nun 254. maddesi 1898’de Alman Usul Kanunu’na girmiştir²⁰ ve o tarihten beri değiştirilmemiştir²¹. HMK m. 107

¹⁹ Maddenin Almancası:

“Wird mit der Klage auf Rechnungslegung oder auf Vorlegung eines Vermögensverzeichnisses oder auf Abgabe einer eidesstattlichen Versicherung die Klage auf Herausgabe desjenigen verbunden, was der Beklagte aus dem zugrunde liegenden Rechtsverhältnis schuldet, so kann die bestimmte Angabe der Leistungen, die der Kläger beansprucht, vorbehalten werden, bis die Rechnung mitgeteilt, das Vermögensverzeichnis vorgelegt oder die eidesstattliche Versicherung abgegeben ist.“

²⁰ Assmann, s. 5; Lüke, JuS 1995, s. 143.

için Alman Medeni Usul Kanunu'nun 254. maddesi örnek teşkil etmemiştir; HMK m. 107 için Alman Hukuku'nda kanunda düzenlenmemiş olan belirsiz alacak davası örnek alınmıştır²².

Alman Hukuku'ndaki kademeli davanın uygulama alanları olarak karşımıza aile hukuku, miras hukuku, ticaret hukuku, iş hukuku, fikri ve sınai mülkiyet hukuku ve iflas hukuku alanları çıkmaktadır²³. Örnekleri detaylandırmak gerekirse, aile hukukunda kademeli dava örneğin boşanma davası esnasında nafaka taleplerinde kullanılmaktadır (eşlerden biri, diğer eşin ne kadar kazandığını bilmemesi halinde)²⁴ veya miras hukukunda kanuni hakına almaya çalışan bir varisin, mirasın tam olarak neleri kapsadığını bilmemesi halinde mirasçılara karşı açtığı dava da kademeli bir davadır²⁵. Kademeli dava ayrıca ticaret hukukunda da uygulama alanı bulmaktadır. Örneğin Alman Ticaret Kanunu'nun 87 c maddesine provizyon alacaklarına ilişkin bir düzenleme bulunmaktadır. Bu bağlamda provizyon alacak kişinin kendisine provizyon verecek olan şirketten kendisi ile ilgili olan tüm kayıtlarını açmasını isteyebilmektedir. Bu bağlamda provizyon alacak kişinin bilgileri ve akabinde provizyonunu alabilmesi için kendisine kademeli dava açma hakkı tanınmaktadır²⁶. Tüm bu örneklerin ortak özelliği olarak, davacının davayı açarken netice talebini ancak davalıdan aldığı bilgiler doğrultusunda belirleyebileceği karşımıza çıkmaktadır. Bu bağlamda netice talebin hakim tarafından takdir edilmesi söz konusu değildir.

Kademeli davanın amacı iki davanın ayrıca açılmasını önlemektir, böylece usul ekonomisine de hizmet edilmektedir²⁷. Bu dava aslında objektif

²¹ Söz konusu madde 1898'den beri aynı lafzı ile kanunda yer almaktadır, 27.6.1970'de sadece Offenbarungseid (beyanda bulunma) sözcüğü eidesstattliche Versicherung (yeminli beyan) olarak değiştirilmiştir, bak. MüKo zu § 254, kenar notu 1; Wiczorek/Schütze zu § 254, kenar notu 1.

²² Pekcanitez, Belirsiz Alacak Davası, s. 23 vd..

²³ Assmann, s. 25 vd.; Baumbach/Lauterbach zu § 254; kenar notu 1; Lüke, JuS 1995, s. 144; Siegel, s. 28; Wiczorek/Schütze zu § 254, kenar notu 6.

²⁴ Baumbach/Lauterbach zu § 254; kenar notu 1; Siegel, s. 28.

²⁵ Fett, s. 20; Siegel, s. 28; detaylı bir örnek için bak. Lüke, JuS 1995, s. 144.

²⁶ Müller-Glöge/Preis/Schmidt, HGB, zu § 87 c, kenar notu 3.

²⁷ Musielak zu § 254, kenar notu 1; MüKo zu § 254, kenar notu 2; Siegel, s. 29; Wiczorek/Schütze zu § 254, kenar notu 2.

dava yığılmasının özel bir halidir, zira iki (veya üç talebin) birleşmesinden oluşmaktadır²⁸. Kademeli davada davacı, kendisinden kaynaklanmayan sebeplerden dolayı neticeci talebini davanın başında belirleyememektedir. Başka bir deyişle, davacının neticeci talebini belirleyememesi hususunda geçerli bir özrü bulunmaktadır. Davacının neticeci talebini belirleyebilmesi için, davalının bilgi vermesi gerekmektedir. İşte bu durumlarda davacıya rahatlık olsun diye, kademeli dava açma imkanı tanınmaktadır²⁹. Böylece aynı zamanda davacının hakları da korunmaktadır, zira kademeli dava açılırken, henüz belirlenemeyen dava konusunun tümü için zamanaşımı kesilmektedir³⁰. Görüldüğü üzere bu davada aslında alacağın miktarı davanın açılma anında bellidir, ancak bu belirlilik subjektif bir belirliliktir, yani davacının bil(e)mediği, ama davalının bilebileceği bir belirliliktir³¹.

Kademeli davayı Türk Hukuku'ndaki terditli davadan (HMK m. 111) ile karıştırmamak gerekir. Terditli davada iki talep arasında aslilik ve ferilik ilişkisi bulunmakta, ilk talep esastan reddedilmesi halinde ikinci talep mahkeme tarafından incelenmektedir. Oysa kademeli davada ilk bakışta her iki talep arasında sanki böyle bir ilişki varmış gibi gözükse de, kademeli dava terditli davadan farklıdır. Bu fark davayı açma amacıyla başlar, zira kademeli davayı açan davacı bunu bir ihtiyaçtan, zorunluluktan dolayı açmıştır, çünkü belirlemesi gereken neticeci talebini belirleyememektedir. Dolayısıyla bir davada iki talep ileri sürme durumunda kalmaktadır ve her iki talebin gerçekleşmesi konusunda menfaati, iradesi ve avantajı vardır, dolayısıyla davacı için her iki talep aynı önemi taşımaktadır. Oysa terditli davada dava-

²⁸ Assmann, s. 12; Lüke, JuS 1995, s. 144; Musielak zu § 254, کنار notu 3; MüKo zu § 254, کنار notu 6; Siegel, s. 42; Zöllner zu § 254, کنار notu 1.

²⁹ Siegel, s. 29; Wiczorek/Schütze zu § 254, کنار notu 2.

³⁰ Lüke, s. 138, کنار notu 143; Musielak zu § 254, کنار notu 1; MüKo zu § 254, کنار notu 19; Prütting/Gehrlein zu § 254, کنار notu 4; Schäuble, JuS 2011, s. 507; Siegel, s. 29. Zamanaşımı ancak dava içinde neticeci talebin belirlendiği miktarda kesilmektedir, bak. Prütting/Gehrlein zu § 254, کنار notu 5; Wiczorek/Schütze zu § 254, کنار notu 2.

³¹ Rosenberg/Schwab/Gottwald bu hususu şöyle ifade etmektedir: “ ... Die Stufenklage dient der vereinfachten Durchsetzung eines dem Kläger nach Bestand und Umfang oder Gegenstand unbekanntem Anspruch, wenn die Unkenntnis auf Tatsachen beruht, die in der Sphäre des Beklagten liegen. ...”, yani kademeli dava, davacının varlığı, kapsamı veya ne olduğu konusunda belirsiz olan bir talebini kolayca dermeyer edebilmesine hizmet etmektedir ve bu talebin belirlenebilmesi için davalının bildiği veya ona ait olan vakalara ihtiyaç duyulmaktadır; bak. Rosenberg/Schwab/Gottwald, s. 522, کنار notu 29.

cının terditli dava açma zorunluluğu bulunmamaktadır. Davacı terditli davayı ihtiyari şekilde açmaktadır ve davacı dava sonucunda aslen ilk talebine ulaşmayı hedeflemektedir. İlk ve aslen istediği talebin esastan reddedilmesi halinde, ikinci talep önem kazanmaktadır, aksi takdirde, yani ilk talebin mahkeme tarafından kabul edilmesi ile ikinci talebin incelenmesi gerek kalmamaktadır³².

1- Kademeli Davanın Medeni Usul Hukuku Bakımından Özellikleri

Görüldüğü üzere kademeli davada aslında alacak miktarı davacı açısından belirsizdir, zira davacı davalıdan alacağı bilgiler doğrultusunda netice talebini belirleyebilecektir. Dolayısıyla alacağın miktarı aslında davalı bakımından (teorik olarak) belirlidir.

a- Kademeli Davanın Netice Talepleri

Kademeli davanın objektif dava yığılmasının özel bir hali olduğunu yukarıda belirttik³³. Kademeli davayı düzenleyen Alman Medeni Usul Kanunu'nun 254. maddesinin kanun koyucu tarafından kabul edilmesi ile, söz konusu bu madde ile objektif dava yığılması hallerinin çoğaltıldığı belirtilerek, bundan dolayı bu düzenlemenin (sistemik açıdan) aslında Alman Medeni Usul Kanunu'nda objektif dava yığılmasını düzenleyen 260. maddesinden sonra yer alması gerektiği görüşü savunuldu³⁴. Ancak kademeli davayı düzenleyen Alman Medeni Usul Kanunu'nun 254. maddesi sonuç itibarıyla taleplerin birleştirilmesi bakımından (yani objektif dava yığılması açısından) bir yenilik getirmedi, 254. madde ile taleplerin birleşmesi halinde prosedürün nasıl yapılacağı / ilerleyeceği konusunda bir yenilik getirilmiştir. Zira bu dava türü ile, davacı mahkemeden taleplerin sıra ile (kademeli olarak) ele alınmasını isteyebilmektedir³⁵. Bu yönü ile kademeli dava objektif dava yığılmasının gerçekten özel bir halini teşkil etmektedir.

³² Terditli davalar için bak. Alangoya/Yıldırım/Deren-Yıldırım, Tasarı, s. 61; Budak, HMK, s. 175, s. 176; Karşlı, s. 340; Kılıçoğlu, s. 604 vd.; Kuru/Arslan/Yılmaz, s. 281, s. 282; Pekcanitez/Atalay/Özekes; s. 311 vd.; Umar, s. 313 vd..

³³ Bak. yuk. dn. 28.

³⁴ Bak. Assmann, s. 12, dn. 43.

³⁵ Assmann, s. 13; Musielak zu § 254, kenar notu 1 ve 4; MüKo zu § 254, kenar notu 6

Kademli davada davacı alacağının miktarını davanın başında henüz bilmediği için, öncelikle alacağını belirleyebilmek için gerekli olan verilerin kendisine bildirilmesini talep edecektir (1. kademe), bu bilgileri edindikten sonra alacağını belirleyerek talep edecektir (2. kademe). Görüldüğü üzere kademeli dava kural olarak iki kademedен oluşmaktadır. Ancak davacı, davalıdan verdiği bilgilerin doğru olduğunda dair yeminli bir beyan da talep etmesi üzerine, kademeli davanın üç kademeli olması dahi mümkündür.

Kademeli davanın netice talepleri şu şekilde sıralanabilmektedir³⁶: birince kademe bilgilerin verilmesi talep edilmekte, bu kademe mecburi bir kademedir, yani kademeli davada bulunması gereken bir taleptir; ikinci kademe davacı isterse, davalıdan verdiği bilgilerin doğru olduğuna dair yeminli bir beyan talep edebilmektedir³⁷, bu kademedeki talep ihtiyardır; üçüncü (veya yeminli beyan talep edilmesi ile ikinci) kademe davacı artık alacağını belirlemek ve talep etmek zorundadır, bu kademedeki talep de ilk kademe olduğu gibi bu tür davalarda bulunması gereken bir taleptir.

Bu bağlamda Fett kademeli davanın olası 2. kademesini, yani davacının davalıdan verdiği bilgilerin doğru olduğuna dair yeminli bir beyan talep edebilmesini, eleştirmektedir³⁸. Belirttiğimiz üzere bu kademe ihtiyari bir kademedir, başka bir deyişle kademeli dava açan davacının bu talebi yöneltmesi tamamen davacının iradesine bağlıdır, zira bu kademe bu dava türü için zorunlu bir talep teşkil etmemektedir. Fett'e göre, davalıdan verdiği bilgilerin doğru olduğuna dair yeminli beyan istenmesi, davalıya baştan güven duyulmadığına dair bir işarettir; başka bir deyişle, yeminli beyan istenmediği takdirde davalının gerçeği söylemeyeceğinden ve davacıyı dolandıracığından şüphe duyulduğunun ifadesidir. Böyle bir şüpheye maruz kalmanın da davalı açısından onur kırıcı olduğunu belirten Fett, bu tür bir talebin psikolojik etkilerinin de gözetilmesi gerektiği görüşünde. Yazar ayrıca, özellik-

³⁶ Baumbach/Lauterbach zu § 254, kenar notu 14 vd.; Bernreuther, JA 2001, s. 490; Fett, s. 27 vd.; Peters, ZZP (111) 1998, s. 67; Rosenberg/Schwab/Gottwald, s. 522, kenar notu 30, 31, 32; Thomas/Putzo zu § 254, kenar notu 2, 3, 4; Wiczorek/Schütze zu § 254, kenar notu 36 vd..

³⁷ Beyanın gerçeğe aykırı olması halinde, beyanda bulunan Alman Ceza Kanunu'nun 156. maddesine göre cezalandırılmaktadır.

³⁸ Fett, s. 28 vd..

le davalının bilgileri belki kanuni bir zorunluluktan dolayı vermemesi halinde, bu tür bir talebin uygun olmadığını ifade etmektedir³⁹. Fett'in görüşü kanaatimizce ilginç ve hassas bir yaklaşım teşkil etmektedir. Ancak zaten kanun koyucu kademeli davada davalının yeminli beyanda bulunması talebini ihtiyari bir şekilde düzenlemesi, bu talebe sadece gerek olduğunda başvurulmasını istediğini açıkça ortaya koymaktadır. Başka bir deyişle, ihtiyari olan bu talebin doğrudan her davalıya yöneltilmesini kanun koyucu da istememektedir.

b- Kademeli Davada Netice Talebin Belirsiz Olması

Kademeli davayı düzenleyen normun Alman Medeni Usul Kanunu'nun 254. maddede yer verilmesi ile, söz konusu madde dava dilekçesini düzenleyen 253. maddenin hemen arkasında yer almaktadır. Bu sistematikten dolayı 254. maddenin, 253. madde ile bir bağlantı içinde olduğu ortadadır⁴⁰.

Alman Medeni Usul Kanunu'nun 253. maddenin 2. fıkrasının 2. bendine göre, netice talebin belirli olması gerekmektedir. Bu gereksinim, örneğin kesin hükmün objektif sınırlarının belirlenmesi bakımından⁴¹ ve davalının kendisinden ne istediğini bilmesi yönlerinden önem arz etmektedir⁴². Görüldüğü üzere, netice talebin belirli olması kuralı, davalı açısından da önemlidir, zira davalı bu şekilde kendinden ne beklendiğini bilerek, hareket edecektir. Yani davalı belirsiz bir talep ile karşı karşıya bırakılmamalı ve korunmalıdır. Ancak kademeli dava açısından durum farklıdır.

Kademeli davada netice talep alacağın miktarı bakımından belirsizdir ve dolayısıyla netice talebin belirli olması gerektiği kuralının istisnasını teşkil etmektedir⁴³. Ancak burada alacağın miktarı davalıdan gelecek olan bilgiler doğrultusunda belirleneceği için, kademeli davada netice talebin

³⁹ Fett, s. 29.

⁴⁰ Assmann, s. 7; Thomas/Putzo zu § 254, kenar notu 1.

⁴¹ Kesin hükmün objektif sınırları hakkında detaylı bilgi için bak. Özkaya-Ferendeci, Kesin Hüküm, s. 1 vd.

⁴² Assmann, s. 7; Baumbach/Lauterbach zu § 253, kenar notu 30 ve 38; Musielak zu § 253, kenar notu 29; Zöllner zu § 253, kenar notu 13.

⁴³ Assmann, s. 10.

baştan belli olmaması davalı açısından sorun teşkil etmemektedir. Yani kademeli davada davalının korunmasına yer ve ihtiyaç yoktur, dolayısıyla netice talebin ilk başta belirsiz olması sorun teşkil etmemektedir⁴⁴; bu bağlamda önemli olan, davacının talebine dayanak teşkil eden vakıaları dermeyeran etmesi, başka bir deyişle davasını somutlaştırması gerekmektedir⁴⁵.

Kademeli davanın netice talebin ilk başta belirsiz olmasının kesin hükmün etkileri bakımından da aslen sorun haline gelmemektedir. Zira davalıdan gelen bilgiler çerçevesinde alacağın miktarı hemen belirlenmekte ve kesin hüküm de bu şekilde belirlenebilmektedir. Burada önemli olan, netice talebin (alacağın miktarın veya ne olduğu) belirlenebilecek hale geldiği an, davacı tarafından belirlenmesidir⁴⁶.

Görülüşü üzere kademeli davada netice talebin (davanın başında) belirli olmaması, netice talebin belirli olması gerektiği kuralın haklı bir istisnasını teşkil etmektedir.

c- Dava Konusunun Değeri

Dava konusunun değeri kural olarak netice talebin değerine göre belirlenmektedir. Bu bağlamda para alacaklarında dava konusunun değerini belirlemek kolaydır. Dava konusunun paradan başka bir şey olması halinde ise, dava konusunun değeri dikkate alınmaktadır⁴⁷.

Dava konusunun değeri özellikle iki alanda önem arz etmektedir. Birinci dava için görevli mahkemenin belirlenmesinde ve ikinci olarak yargılama masrafları ve harçlar bakımından önem taşımaktadır. Türk Hukuku'nda HMK'nin yeni düzenlenmesi ile m. 2 fıkra 2'de dava konusunun değer ve miktarına bakılmaksızın görevin belirlendiğini ifade edilmektedir. Oysa Alman Hukuku'nda görevin belirlenmesi bakımından hala dava konusunun değeri önemlidir.

⁴⁴ Assmann, s. 7.

⁴⁵ Wiczorek/Schütze zu § 254, kenar notu 3.

⁴⁶ Assmann, s. 7; Lüke, s. 138, kenar notu 143; MüKo zu § 254, kenar notu 23.

⁴⁷ Alangoya/Yıldırım/Deren-Yıldırım, s. 56 vd..

Alman Hukuku'nda kademeli davanın dava konusunun değerini ilk önce göreve ilişkin düzenleme bakımından inceleyeceğiz. Kademeli bir davada bir netice talep değil, iki hatta üç netice talep bulunmaktadır. Bu dava objektif dava yığılmasının özel bir halini teşkil etmesinden dolayı da, doğrudan objektif dava yığılmasında olduğu gibi bütün netice taleplerin değerlerinin toplamını dikkate alınması (bak. Alman Medeni Usul Kanunu'nun 5. maddesi, bu madde göreve ilişkindir) mümkün müdür?

Alman Medeni Usul Kanunu'nun 5. maddesinin uygulanabilmesi için tüm taleplerin birbirinden bağımsız ve kendilerine özgü bir ekonomik değerlerinin olması gerekmektedir⁴⁸. Kademeli davanın objektif dava yığılmasının özel bir halini teşkil ettiğini belirttik, dolayısıyla aslen Alman Medeni Usul Kanunu'nun 5. maddesinin uygulama kapsamına girmektedir. Ancak kademeli davadaki taleplerin birbirinden bağımsız taleplerin olup olmadığı sorusu ortaya çıkmaktadır. Bu konu Alman Hukuku'nda tartışmalıdır.

Bir görüşe göre kademeli davalarda da Alman Medeni Usul Kanunu'nun 5. maddesi uygulanmalı ve dolayısıyla taleplerin değerleri toplanarak dava konusunun değeri tespit edilmelidir⁴⁹; çünkü kademeli dava objektif dava yığılmasının özel bir halini teşkil etmektedir ve bu şekilde de ele alınması gerekmektedir.

Diğer bir görüşe göre ise kademeli davada taleplerden hangisinin ekonomik değeri fazla ise, o talep dikkate alınmalıdır⁵⁰, çünkü tüm talepler aslında aynı, ekonomik hedefe doğrultulmuştur; bundan dolayı talepleri tek tek değerlendirmek doğru değildir. Kanaatimizce de ikinci görüşün gerekçeleri daha isabetli görünmektedir. Sonuç itibarıyla kademeli davadaki taleplerin ortak bir hedefi vardır ve dolayısıyla taleplerin ekonomik olarak birbirinden bağımsız olduğu söylenememektedir. Bundan dolayı görev kuralları bakımından kademeli davada hangi talebin ekonomik değeri daha fazla ise, onun dikkate alınması gerekmektedir.

⁴⁸ Assmann, s. 131.

⁴⁹ Bernreuther, JA 2001, s. 493; Musielak zu § 254, kenar notu 3; Thomas/Putzo zu § 5, kenar notu 4 ve Thomas/Putzo zu § 254, kenar notu 11.

⁵⁰ Assmann, s. 131; Prütting/Gehrlein zu § 5, kenar notu 18; Siegel, s. 33; Wiczorek/Schütze zu § 254, kenar notu 84; Zöllner zu § 254, kenar notu 18.

Yargılama giderleri bakımından Alman kanun koyucu Alman Mahkeme Harçları Kanunu'nun 44. maddesinde kademeli davayı özellikle düzenlemiştir. Buna göre kademeli davada yargılama giderleri bakımından talepler arasında hangi talep daha değerli ise, o talep dikkate alınacaktır. Görev kuralları bakımından da aynı görüşü savunmak tutarlı bir sonuç teşkil etmektedir.

2- Kademeli Davada Yargılama Prosedürü

Kademeli davada kısaca yargılama prosedürünü de inceleyeceğiz, bu çerçevede birinci derecedeki yargılama ile kanun yollarına başvurma halindeki yargılamayı ayrı ayrı irdeleyeceğiz.

a- Birinci Derece Mahkemesinde Yargılama

Kademeli davanın yargılama prosedürü kural olarak diğer eda davalarının prosedüründen ayrılmamaktadır. Zira kademeli davada (isterse iki veya üç kademe halinde açılmış olsun) birden fazla talep bulunmasına karşın, talepler mahkeme tarafından tek tek incelenecektir, yani birlikte incelenerek sonuca varılmayacaktır. Zaten davanın adı da buradan kaynaklanmaktadır, mahkeme ilk önce ilk kademedeki talebi ele alacak ve bu talep hakkında bir sonuca vardıldıktan sonra ikinci talebe geçecektir. Başka bir deyişle, kademeli davada birden fazla talep olmasına rağmen, bu talepler mahkeme tarafından münferit olarak incelenecektir⁵¹.

Talepler tek tek ve sırayla (kademeli olarak) inceleneceğinden dolayı, mahkemenin vereceği karar da tek bir karar olmayacaktır. Her kademe (talep) hakkında ayrıca karar verilmekte ve bu karar kesinleştikten sonra diğer kademedeki talep incelenerek tekrar bir karar verilmek zorundadır⁵².

aaa- Birinci Kademe Hakkında Karar

Birinci kademe davalıdan alacağı miktarını belirleyebilmek için bilgilerin verilmesi istenmektedir. Bu ilk talebe ilişkin olarak farklı kararlara

⁵¹ Assmann, s. 64, s. 65; Lüke, JuS 1995, s. 145; Musielak zu § 254, kenar notu 3; Rosenberg/Schwab/Gottwald, s. 523, kenar notu 33; Schäuble, JuS 2011, s. 507; Thomas/Putzo zu § 254, kenar notu 6; Zöllner zu § 254, kenar notu 7; Wiczorek/Schütze zu § 254, kenar notu 49 vd..

⁵² Assmann, s. 69; Lüke, JuS 1995, s. 145; Schäuble, JuS 2011, s. 507.

verilebilmektedir. Eğer davacının bilgi isteme talebi esas yönden haklı ise kabul edilmekte ve mahkeme bu konuda bir ara karar (Teilurteil) vermektedir⁵³. Bundan sonra mahkeme ikinci kademedeki talebi ele alacaktır.

Mahkeme davacının bilgi isteme talebi esastan ret de edebilir. Bu durumda tüm davanın mı yoksa sadece birinci kademedeki talebin mi reddedilmesi gerektiği konusunda Alman Hukuku'nda bir ayırım yapılmaktadır. Eğer taraflar arasında hukuki bir ilişkinin olmadığı anlaşılırsa (yani davalının eda yükümlülüğü bulunmadığı anlaşılması halinde), dava tümü ile esastan reddedilmektedir. Oysa dava başka bir nedenden dolayı (örneğin mahkeme davalının bilgi verme yükümlülüğünü zaten yerine getirdiği kanaatine varması halinde) sadece birinci kademeye / talebe ilişkin bir ret kararı (kısmi ret kararı) verilmektedir⁵⁴. Bu ayırım kesin hükmün etkileri bakımından önem taşımaktadır.

Bunun yanı sıra 1. kademe tarafların usuli işlemleri ile de son bulabilmektedir. Örneğin davalı talebi kabul edip, davacının ihtiyaç duyduğu bilgileri verebilmekte, aynı şekilde davacı bilgilerin verilmesi konusundaki talebinden vazgeçebilmektedir⁵⁵.

bbb- İkinci Kademe Hakkında Karar

Birinci kademedden sonra mahkeme ikinci kademedeki talebi inceleyecektir. Bu bağlamda davalıdan yeminli beyan istenmesine ilişkin ihtiyari talebin incelenmesi konusunda bir özellik bulunmamaktadır⁵⁶. Birinci kademe hakkında karar verildikten sonra, davacı edindiği bilgiler doğrultusunda hemen alacağının miktarını belirlemek zorundadır⁵⁷. Bundan sonra mahkeme bu alacak hakkında inceleme yapmakta ve ya davayı esastan (kısmen) kabul etmekte ya da (kısmen) reddetmektedir⁵⁸.

⁵³ Assmann, s. 69; Fett, s. 47; Lüke, JuS 1995, s. 145; Siegel, s. 26, s. 27.

⁵⁴ Assmann, s. 71 vd.; Prütting/Gehrlein zu § 254, kenar notu 15 vd.; Schäuble, JuS 2011, s. 508; Zöllner zu § 254, kenar notu 9 vd..

⁵⁵ Assmann, s. 73 vd.; Prütting/Gehrlein zu § 254, kenar notu 12, 13; ayrıca Fett, s. 65 vd..

⁵⁶ Assmann, s. 79.

⁵⁷ Assmann, s. 80.

⁵⁸ Assmann, s. 80; Peters, ZZP (111) 1998, s. 67.

b- Kanun Yolları

Kademeli dava esansında verilen karar(lar) hakkında kanun yolları açıktır. Alman Hukuku'nda istinaf kanun yoluna başvurmak mümkündür. Kademeler arasında verilen ara kararlara karşı da (bağımsız olarak) istinafa başvurulabilmektedir⁵⁹.

3- Değerlendirme

Görüldüğü üzere Alman Hukuku'nda kademeli dava kurumu ile aslen belirli olan, ancak davacı açısından belirsiz olan alacaklar için iyi bir çözüm bulunmuştur. Davacı, davalıdan kaynaklanan nedenlerle, alacak miktarını belirleyemediği zaman, kademeli dava açarak, hakkına kavuşmaktadır.

IV- İsviçre Hukuku'nda Kademeli Dava (Stufenklage)

Alman Hukuku'nda kademeli davayı inceledikten sonra, kısaca İsviçre Hukuku'nda da kademeli davayı inceleyeceğiz. Kademeli dava (Stufenklage) 1990 yılında İsviçre Federal Mahkemesi tarafından medeni usul hukukunun bir kurumu olarak tanınmıştır⁶⁰. İsviçre Federal Mahkemesi kademeli davayı usul ekonomisi, ölçülülük ilkeleri ve özel hukuktan doğan hakların gerçekleştirilebilmesi düşüncelerini gerekçe göstererek kabul etmektedir⁶¹. Ayrıca İsviçre Hukuku'nda kademeli dava bakımından Alman Hukuku, yani Alman Medeni Usul Kanunu'nun 254. maddesi örnek alınmaktadır⁶².

1- İsviçre Hukuku'ndaki Kademeli Dava Hakkında Genel Bilgiler

Kademeli davanın İsviçre'de de önemi büyüktür, zira Leumann Liebster'in belirttiği üzere⁶³, haklı olmak ile hakkını alabilmek arasında fark

⁵⁹ Assmann, s. 99 vd.; Baumbach/Lauterbach zu § 254, kenar notu 22; Fett, s. 73 vd.; Prütting/Gehrlein zu § 254, kenar notu 23, 24; Wiczorek/Schütze zu § 254, kenar notu 74 vd..

⁶⁰ Leumann Liebster, s. 1.

⁶¹ Leumann Liebster, s. 241.

⁶² Leumann Liebster, s. 78. Aynı sayfada yazar ayrıca bu konuda Alman Literatürü'ne de atıf yapıldığını belirtmektedir.

⁶³ Leumann Liebster, s. 3'de: "... es ist eine alte "Weisheit", dass es nicht genügt, Recht zu haben, dass das Problem oft darin besteht, die das Recht begründende Tatsachen

vardır. Çoğu zaman hakkın alınabilmesi için karşı tarafın bilgi vermesi gerekmektedir. Burada kademeli dava yardımcı olmaktadır. Aslında bu husus veri alınması / verilmesi hukuku olarak karşımıza çıkmaktadır⁶⁴.

Kademeli dava ile davacı asıl talebi için ihtiyaç duyduğu ama sahip olmadığı bilgileri edinerek, alacağına kavuşmaktadır⁶⁵. Bu dava ile ilk bakışta netice talebin belirli olması kuralından vazgeçildiği düşünülse de, aslında bir vazgeçme söz konusu değildir, netice talebin belirlenmesi sadece ertelenmektedir⁶⁶.

Bu bağlamda kademeli davada tasarruf ilkesinin ve hukuki dinlenme hakkının bertaraf edildiği düşünülebilir⁶⁷. Zira tasarruf ilkesi gereği taraflar taleplerini belirli bir şekilde dermeyeran etmeleri gerekmektedir, çünkü dava konusunu belirlemek tarafların asli bir görevidir. Oysa kademeli dava açıldığında netice talep belli değildir. Aynı şekilde kademeli dava, davalının hukuki dinlenme hakkı çerçevesinde sorun teşkil etmektedir. Zira taraf, hangi taleple karşı karşıya kaldığını bilmesi gerekir ki, hukuki dinlenme hakkını, başka bir deyişle savunmasını efektif bir şekilde yapabilsin. Dolayısıyla kademeli dava bu bakımdan da sorun yaratabilir. Ancak demin de belirttiğimiz üzere, kademeli davada ilk bakışta netice, talebin belirli olması zorunluluğundan vazgeçilmiş olduğu düşünülse de, aslında netice talebin belirli olmasından gerçekten vazgeçilmemektedir. Burada aslında bir davanın başında netice talebin belirlenmesinin imkansız olduğu kabul edilerek, netice talebin belirlenmesi hususu sadece ertelenmektedir. Dolayısıyla taraflar gene tasarruf ilkesi çerçevesinde netice talebi belirlemektedirler ve kademeli

darzulegen und zu beweisen. Dem gerecht zu werden, wird mit wachsender Komplexität der gesellschaftlichen und wirtschaftlichen Verhältnisse schwieriger. Hilfe bieten Informationsansprüche des Klägers bzw. Informationspflichten des Beklagten. ...", yani eski bir söze göre haklı olmak çoğu zaman yeterli değildir. Zira hakka / talebe dayanak teşkil eden vakıaların dermeyeran ve ispat edilebilmesi çoğu zaman güçtür. Bu husus toplumun ve ekonominin daha da kompleks hal almasıyla daha da zorlaşmaktadır. Bu çerçevede davacının bilgi almaya ilişkin hakları ile davalının bilgiyi verme yükümlülükleri yardımcı olmaktadır.

⁶⁴ Leumann Liebster, s. 3. Yazar ayrıca aynı sayfada İsviçre'deki yeni doktrinin bu konuda Alman Hukuku'nu çok irdelediğini de belirtmektedir.

⁶⁵ Leumann Liebster, s. 40.

⁶⁶ Leumann Liebster, s. 50.

⁶⁷ Leumann Liebster, s. 43 vd..

dava tasarruf ilkesini ihlal etmemektedir. Aynı şekilde davalının hukuki dinlenme hakkı da ihlal edilmemektedir. Zira davacı netice talebi belirleyebilecek hale geldiği an, belirlemek zorundadır. Kaldı ki, kademeli davada netice talebin belirlenebilmesi için davalıdan alınacak bilgiye ihtiyaç vardır; başka bir deyişle davanın başında netice, talebin belirlenmemesi davalının sorumluluğundan kaynaklanmaktadır.

İsviçre Hukuku'nda da aynı Alman Hukuku'nda olduğu gibi kademeli dava objektif dava yığılmasının özel bir halini teşkil ettiği kabul edilmektedir⁶⁸.

Kademeli davada davacının bilgi istemeye yönelik talebi mahkeme tarafından kabul edilmesi halinde, mahkeme bir ara karar (Teilurteil) vermektedir. Ancak bundan sonra ikinci kademeye, yani artık belirlenmiş olan alacağın davalı tarafından ödenmesine ilişkin talep incelenmektedir. İlk kademede bilgi vermeye mahkum edilen davalı bu yükümlülüğünü yerine getirmediği takdirde, davacı icra yoluna başvurabilmekte ve davalıya hapis ile tazyik veya para cezası gibi cebir tedbirler uygulanmaktadır. Ancak davalı buna rağmen bilgi verme yükümlülüğünü yerine getirmiyorsa, başka bir şekilde zor kullanılmamaktadır. Davacı, ilk kademede davayı kazanmasına rağmen, alacağını (hala) belirleyemediği için, alacağın ödenmesine yönelik talebi çerçevesinde davasını somutlaştırma yükümlülüğünden kurtulmaktadır. Davacının bu durumda alacağını mantıklı bir şekilde dermeyan etmesi yeterlidir; oysa davalı somutlaştırma yükümlülüğünden kurtulmamaktadır⁶⁹.

Kademeli davada dava konusunun değeri daha yüksek bir değere sahip olan talebin miktarı ile belirlenmektedir⁷⁰.

2- İsviçre Hukuku'nda Kademeli Davanın Düzenlenmesi

Kademeli dava İsviçre Hukuku'nda İsviçre Federal Mahkemesi'nin içtihatlarıyla tanınmasına karşın, İsviçre Federal Medeni Usul Kanunu yürürlüğe girmeden geçerli olan kanton usul kanunlarında yer almamaktaydı ve 01 Ocak 2011 tarihinde yürürlüğe giren İsviçre Federal Medeni Usul Kanu-

⁶⁸ Leumann Liebster, s. 242.

⁶⁹ Leumann Liebster, s. 244, s. 245.

⁷⁰ Leumann Liebster, s. 245.

nu'na baktığımızda da 84. madde ile 90. madde arasında düzenlenen dava türleri arasında kademeli davaya yer verilmemektedir⁷¹.

Sadece 01 Ocak 2002 tarihinde yürürlüğe giren (ve İsviçre Federal Medeni Usul Kanunu'nun yürürlüğe girmesi ile kalkan) Glarus Kanton'un Medeni Usul Kanunu'nun⁷² 74. maddesinin 3. fıkrasında kademeli davaya ilişkin bir düzenleme bulunmaktaydı. Glarus Kantonu'nun Medeni Usul Kanunu'nun 74. maddesinin içeriği şöyleydi⁷³:

“Neticei taleplerin belirli olması gerekmekte, böylece mahkemenin davayı kabul etmesi halinde hüküm teşkil edebilmektedirler. Tarafın talebi paraya yönelik ise, alacağın miktarını belirlemek zorundadır.

Taraflardan biri davayı açarken neticei talebini belirleyecek durumda değilse, o zaman neticei talebini en geç delillerin değerlendirilmesi sonucunda belirlemek zorundadır.

Eğer neticei talep ancak karşı tarafın bilgi vermesi sonucunda belirlenebiliyorsa, o zaman bilgi verildikten sonra neticei talebin belirlenmesi gerekmektedir.”

Söz konusu bu madde İsviçre Federal Mahkemesi'nin içtihatlarına dayanarak düzenlenmiştir⁷⁴. Maddenin ilk fıkrasında neticei talebin belirli ol-

⁷¹ Leumann Liebster bu hususu s. 89'da şöyle özetlemektedir: “... Obschon die Stufenklage zum festen Bestandteil des schweizerischen Zivilverfahrensrechts geworden ist, fristet dieses prozessrechtliche Institut bislang – mit Ausnahme des Kantons Glarus – ein ungeschriebenes Dasein. ...”, yani “... Kademeli dava İsviçre Hukuku'nun artık vazgeçilmez bir kurumu olarak kabul edilmesine karşın, yazılı bir düzenlemeye – Glarus Kantonu hariç - sahip olmayan bir medeni usul hukuku kurum olarak yaşamaktadır. ...”.

⁷² Bu tarihlerde Glarus Kantonu'nun Medeni Usul Kanunu, tüm kanton usul kanunları arasında en yenisiydi.

⁷³ Maddenin almanca hali:

“Die Rechtsbegehren sind so bestimmt zu formulieren, dass sie bei Gutheissung zum richterlichen Entscheid erhoben werden können. Verlangt eine Partei einen Geldbetrag, ist dieser zu beziffern.

Ist eine Partei nicht in der Lage, ihren Anspruch bei der Einleitung des Verfahrens zu beziffern, so hat sie dies spätestens nach Durchführung des Beweisverfahrens nachzuholen.

Kann der Anspruch erst nach Auskunftserteilung durch die Gegenpartei beziffert werden, ist die Bezifferung nach erteilung der Auskunft nachzuholen.”

⁷⁴ Leumann Liebster, s. 53.

ması gerektiği konusuna vurgu yapılmakta ve hüküm fıkrasının da netice talebe cevap teşkil ettiği hususu belirtilmektedir. Maddenin ikinci fıkrada ise, netice talebin belirli olması gereksinimine karşın, davacının netice talebi bazen belirleyebilecek durumda olamaması ihtimaline yer verilmektedir. Böyle bir durumda netice talebin belirlenmesi en geç delillerin değerlendirilmesi sonucuna kadar ertelenmektedir. Maddenin üçüncü fıkrasında ise gene netice talebin dava açılırken belirlenemeyeceği başka bir ihtimale yer verilmektedir; buna göre netice talep ancak karşı tarafın bilgi vermesi sonucunda belirlenebiliyorsa, o zaman karşı tarafın bilgiyi vermesi ile netice talebin belirlenmesi gerekmektedir. Maddenin ikinci fıkrası açıkça belirsiz alacak davasını ve maddenin üçüncü fıkrası da kademeli davayı düzenlemektedir⁷⁵.

Leumann Liebster, İsviçre Hukuku'nda kademeli davanın kabul edilmesini isabetli bulmakta, ancak Federal Medeni Usul Kanunu'nda kademeli davaya yer verilmemesini üzüntüyle karşılamamaktadır; buna karşın kademeli davanın İsviçre Hukuku'nda yasal bir düzenlemesi bulunmamasına rağmen iyi işleyen bir kurum olduğuna da dikkat çekmektedir⁷⁶.

3- İsviçre Federal Mahkemesi'nin Kademeli Davaya İlişkin İçtihatları

Yukarıda da belirttiğimiz üzere İsviçre Federal Mahkemesi kademeli davayı usul ekonomisi, ölçülülük ilkeleri ve özel hukuktan doğan hakların gerçekleştirilebilmesi düşüncelerini gerekçe göstererek kabul etmektedir⁷⁷. Kademeli dava İsviçre Hukuku'nda ilk olarak İsviçre Federal Mahkemesi'nin BGE 116 II 215 sayılı kararı ile kabul edilmiştir⁷⁸.

Söz konusu bu kararda aracılık yapan bir kişi (komisyon), alıcı ile satıcı arasında bir satış sözleşmesinin meydana gelmesine hizmet etmiştir. Ancak alıcı ve satıcı komisyonu yapan kişiden gizli bir şekilde sözleşmeyi yapmış-

⁷⁵ Leumann Liebster, s. 53.

⁷⁶ Leumann Liebster, s. 57, s. 92, s. 93.

⁷⁷ Bak yuk. . . .

⁷⁸ Detaylı bilgi ve kararın geniş özeti için bak. Leumann Liebster, s. 58 vd. ve s. 78. Leumann Liebster bu kararı İsviçre Hukuku'nda kademeli dava ilişkin leading case (öncü / ilk karar) olarak adlandırmaktadır, bak. s. 60.

lar ve komisyoncuya satış bedelinin miktarını da bildirmemişlerdir. Bunun üzerine komisyonu yapan kişi, alıcıya karşı dava açarak, satıcı ile alıcı arasında yapılan satış sözleşmesinde belirtilen satış bedelinin kendisine bildirilmesini ve bu miktar esas alınarak kendisine komisyon ödenmesini talep etmiştir. Anılan İsviçre Federal Mahkemesi Kararı'nda davaya ilişkin şu tespitler yapılmıştır: "... Kantonların Medeni Usul Kanunları maddi hukukun (maddi hukuktan doğan taleplerin) gerçekleştirilmesi amacıyla hizmet etmektedir. ... Dolayısıyla Kantonların Medeni Usul Hukukları yorumlanırken, bu hususun, yani maddi hukukun en iyi ve en kolay ne şekilde gerçekleştirileceği hususu dikkate alınması gerekmektedir. ... Kademeli dava ile davacı ilk önce bir hesap bilgisinin kendisine verilmesi talep etmekte ve bu bağlamda ilk başta bir belirsiz alacak davası açmaktadır. ... Burada asıl istenen alacağın kendisidir ve alacağına ulaşabilmek için gerekli olan bilgilerin verilmesi de bir yardımcı taleptir."⁷⁹.

Bu karardan sonra BGE 123 II 140 kararı ile İsviçre Hukuku'nda kademeli davanın kabul edildiği teyit edilmiştir⁸⁰: "... Alman Hukuku'nda Alman Medeni Usul Kanunu'nun 254. maddesinde kademeli davanın düzenlenmesine karşın İsviçre Kantonların Medeni Usul Kanunları kademeli davaya yer vermemektedir. İsviçre doktrininde de kademeli dava hakkında şu ana kadar fazla bir çalışma bulunmamaktadır. Bu konuyu ele alan çalışmalarda kademeli dava genelde belirsiz alacak davası çerçevesinde irdelenmiştir"^{81/82}.

⁷⁹ Bak. Leumann Liebster, s. 58 ve s. 59'da yer verilen İsviçre Federal Mahkemesi Kararı'ndan: "... Das kantonale Recht der Gerichtsorganisation und der Prozessordnung ist darauf ausgerichtet, dem materiellen Recht zum Durchbruch zu verhelfen. (...) Das kantonale Prozessrecht ist daher im Zweifel in einem Sinne auszulegen, welcher die Verwirklichung des Bundesprivatrechts auf einfachstem Wege ermöglicht. ... Gleiches gilt für die sogenannte Stufenklage, in welcher ein Begehren um Rechnungslegung mit einer zunächst unbestimmten Forderungsklage auf Leistung des Geschuldeten verbunden wird (...). Hauptanspruch ist hier die angebehrte Leistung, Hilfsanspruch deren Bezifferung durch rechnungslegung."

⁸⁰ Leumann Liebster, s. 62.

⁸¹ Bak. Leumann Liebster, s. 63 ve s. 64'de yer verilen İsviçre Federal Mahkemesi Kararı'ndan: "... Im Unterschied zum deutschen Zivilprozessrecht, wo die Stufenklage gesetzlich verankert ist (§ 254 des deutschen Zivilprozessgesetzes vom 3. Juli 1973; DZPO), sehen die schweizerischen Zivilprozessordnungen dieses Institut nicht ausdrücklich vor. Auch im schweizerischen Schrifttum ist die Stufenklage bisher wenig

Bu kararlardan sonra İsviçre Federal Mahkeme Kararları'nda artık kademeli dava tanınmıştır ve genelde miras hukuku, iş hukuku, aracılık yapan kişilerin alacakların ilişkin davalarda uygulama alanı bulmaktadır⁸³.

4- Değerlendirme

Görüldüğü üzere İsviçre Hukuku'nda kademeli dava Federal Mahkemenin içtihatlarıyla kabul edilen ve yasal bir düzenlemeye sahip olmayan bir kurum olarak karşımıza çıkmaktadır. Buna rağmen bu dava türü uygulamada iyi işlemekte ve uygulama alanları Alman Hukuku'ndaki uygulama alanlarına benzemektedir.

V- Sonuç

Sonuç itibarıyla Türk Hukuku'nda savunulan ve yukarıda⁸⁴ belirtilen her iki görüşün de haklı yanları olduğunu görmekteyiz. İlk görüşte savunulduğu üzere gerçekten de Alman Hukuku'nda işçi alacakları belirsiz alacak davası olarak açılmamaktadır. Bu tür davalarda işçinin alacağını hesaplayabileceği, yani kural olarak alacağın belirli olduğu kabul edilmektedir (sübjektif belirleyebilirlik). Dolayısıyla belirsiz alacak davasına yer kalmamaktadır. Ancak bazen işçinin elindeki veri eksikliğinden dolayı, işçi alacağını işverenden bilgi / veri edinmeden hesaplayamayacağı da kabul edilmektedir. Bu durumda olan bir işçi, işverenden bilgi almadan netice talebini belirleyememektedir; aslen alacağı belirlidir, ama bizzat kendisinin belirlemesi veri eksikliğinden dolayı fiilen imkansızdır (çünkü veriler işverendedir; yani talep davalı bakımından aslında sübjektif olarak belirlenebilmektedir). Bu durumda Alman Hukuku'nda kademeli dava kurumuna başvurulmaktadır.

und hauptsächlich unter dem Gesichtspunkt der Zulässigkeit unbeziffelter Forderungsbegehren erörtert worden (...) ...”.

⁸² İsviçre Federal Mahkemesi'nin kademeli davayı tanımaya ilişkin bu kararlarından sonra İsviçre Literatürü de kademeli davayı kabul etmiş ve İsviçre Federal Mahkemesi'nin kademeli davaya ilişkin bu kararlarını pek eleştirmemiştir; başka bir deyişle kademeli dava doktrinde de kabul edilmiştir; bak. Leumann Liebster, s. 81 vd..

⁸³ Bak. Leumann Liebster'de s. 64 ve devamında yer alan İsviçre Federal Mahkemesi Kararları. İsviçre Hukuku'nda kademeli davanın uygulama alanları Alman Hukuku'ndaki uygulama alanları ile örtüşmektedir.

⁸⁴ Bak. yuk. dn. 7 ve devamı.

Kademeli dava (henüz) Türk Hukuku'na girmediği için, Türk Hukuku'ndaki diğer görüşe göre taraf açısından sübjektif olarak davanın başında belirlenemeyen alacağın miktarı için belirsiz alacak davası açmak gerekmektedir.

Belirsiz alacak davası daha çok tazminat davaları için öngörülen bir dava çeşididir, zira bu tür davalarda davalının ödemesi gereken tazminat miktarı gerçekten ancak tahkikat aşamasında hakim tarafından takdir edilerek ortaya çıkmaktadır. Başka bir deyişle dava açılırken tazminat miktarı tam olarak belli değildir (taraflar açısından objektif bir belirsizlik söz konusudur). Oysa işçi alacağında durum farklıdır. İşçinin elinde veriler olmasa dahi, aslında alacağı dava açılırken de bellidir, ancak davacı işçi kendisinden kaynaklanmayan nedenlerden dolayı bu miktarı dava açarken isimlendirememektedir. Ancak işveren teorik olarak bu bilgiye sahiptir, yani işveren bu alacağı net bir şekilde ifade edebilmekte, ama büyük bir ihtimalle bundan kaçınmaktadır. Dolayısıyla işçi de (aslen belirli olan) alacağını belirleyebilmesi için işverenin sahip olduğu bilgilere ihtiyaç duymaktadır. Bu bilgileri kendisine verildiği an, alacağını net bir şekilde dermeyan edebilecektir. Dolayısıyla Alman Hukuku'nda kademeli dava bu talepler için çok uygundur. İşçi davasını açarken, öncelikle işverenden bilgileri istemektedir bu talebine cevap verilen davacı işçi bundan sonra alacağını hesaplayarak, davalı işverenden alacağını (belirli olarak) talep edebilecektir. Bu bağlamda Türk Hukuku'ndaki ikinci görüşü de isabetlidir, zira işverenin bilgiyi vermesi gerektiği konusunda haklıdır. İşveren, işçisini bilgilendirme yükümlülüğüne uymuyorsa, işvereni bilgileri vermeye mecbur tutmak gerekir. İşte bu bağlamda kademeli davanın önemi ortaya çıkmaktadır, zira bu dava ile işçiye öncelikle bilgiler temin edilmekte, akabinde işçiden alacağını belirlemesi beklenmektedir. Kar'ın da bu sonuca varmak istediğini anlamaktayız. Türk Hukuku'nda kademeli davanın (henüz) kabul edilmemiş olmasından dolayı, belirsiz alacak davası ile sadece bu eksiklik giderilmeye çalışılmaktadır.

Buradaki boşluk belki Alman ve İsviçre Hukuku'nda tanınan kademeli davanın Türk Hukuku'nda da düzenlenmesi ile giderilebilmektedir.

KISALTMALAR CETVELİ

bak.	: bakımız
BGE	: Bundesgerichtsentscheid
dn.	: dipnot
DZPO	: deutsche Zivilprozessordnung
gem.	: gemäß
HMK	: Hukuk Muhakemeleri Kanunu
HUMK	: Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu
JA	: Juristische Arbeitsblätter
JuS	: Juristische Schulung
m.	: madde
s.	: sayfa
vd.	: ve devamı
yuk.	: yukarıda
ZPO	: Zivilprozessordnung
ZZP	: Zeitschrift für Zivilprozess
ZZPInt.	: Zeitschrift für internationales Zivilprozess

BİBLİYOGRAFYA

- Aktepe-Artık, Sezin, Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun Yürürlüğe Girmesiyle Medeni Yargılama Hukukunda Neler Değişiyor?*
T.C. İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Hukuk Sayısı, Yıl: 10, Sayı:20
Güz 2011/2, s. 145 vd.(kısaltma: Aktepe-Artık)

Alangoya, Yavuz/Yıldırım,Kamil/Deren-Yıldırım,Nevhis, Hukuk Muhakemeleri Kanunu Tasarısı İstanbul Barosu 2006

(kısaltma: Alangoya/Yıldırım/Deren-Yıldırım,
Tasarı)

Alangoya, Yavuz/ Yıldırım, M. Kamil/ Deren-Yıldırım, Nevhis, Medeni Usul Hukuku Esasları, 8. bası, İstanbul 2011

(Alangoya/Yıldırım/Deren-Yıldırım)

Assmann, Dorothea, Das Verfahren der Stufenklage

Köln Berlin Bonn München 1990 (kısaltma: Assmann)

Baumbach, Adolf/Lauterbach, Wolfgang, Zivilprozessordnung

70., völlig neubearbeitete Auflage

München 2012 (kısaltma: Baumbach/Lauterbach)

Bernreuther, Jörn, Die Stufenklage und ihre Erledigung

JA 2001, s. 490 vd. (kısaltma: Bernreuther, JA)

Budak, Ali Cem, Karşılaştırmalı Hukuk Muhakemeleri Kanunu

5. Baskı, Ankara 2012 (kısaltma: Budak, HMK)

Çil, Şahin/Kar, Bektaş, 6100 Sayılı HMK'ye Göre İş Yargısında

Belirsiz Alacak Davası ve Kısmi Dava

Genişletilmiş 2. Baskı, Ankara 2012 (kısaltma: Çil/Kar)

Fett, Klaus, Die Stufenklage Saarbrücken 1978 (Kısaltma: Fett)

Kar, Bektaş, 6100 sayılı HMK'ye Göre İş Yargısında Belirsiz

Alacak Davası ve Kısmi Dava

İzmir Barosu Bülteni Yıl: 22

İş Hukuku Komisyonu Özel Sayısı

Mayıs 2012, s. 14 vd.(kısaltma: Kar)

Karlı, Abdurrahim, Medeni Muhakeme Hukuku Ders Kitabı 2. baskı, İstanbul 2011 (kısaltma: Karlı)

Kılıçoğlu, Mustafa, 6100 Sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu El Şerhi İstanbul 2012 (kısaltma: Kılıçoğlu)

Kuru, Baki/Arslan, Ramazan/Yılmaz, Ejder, Medeni Usul Hukuku 22. Baskı, Ankara 2011 (kısaltma: Kuru/Arslan/Yılmaz)

Leumann Liebster, Pascal, Die Stufenklage im schweizerischen Zivilprozessrecht Basel Genf München 2005 (kısaltma: Leumann Liebster)

Lüke, Wolfgang, Die Stufenklage JuS 1995, s. 143 vd. (kısaltma: Lüke, JuS 1995)

Lüke, Wolfgang, Zivilprozessrecht 10., neu bearbeitete Auflage, München 2011 (kısaltma: Lüke)

Musielak, Hans-Joachim, Kommentar zur Zivilprozessordnung 9., neubearbeitete Auflage, München 2012 (kısaltma: Musielak)

Müller-Glöge, Rudi/ Preis, Ulrich/ Schmidt, Ingrid, Erfurter Kommentar zum Arbeitsrecht 11., neu bearbeitete Auflage, München 2011 (kısaltma: Müller-Glöge/Preis/Schmidt)

Münchener Kommentar zur Zivilprozessordnung Band 1 §§ 1 – 510 c 3. Auflage, München 2008 (kısaltma: MüKo)

Özkaya-Ferendeci, Hamide Özden, Kesin Hükümün Objektif Sınırları İstanbul 2009 (kısaltma: Özkaya-Ferendeci, Kesin Hüküm)

Özkaya-Ferendeci, H. Özden, Ein allgemeiner Überblick über die Reformierung der türkischen Zivilprozessordnung

ZZPInt, Band 16, 2011, s. 47 vd.(kısaltma: Özkaya-Ferendeci,

ZZPInt (16), 2012)

Pekcanitez, Hakan, Genel Olarak Hukuk Muhakemeleri Tasarısı

Hukuki Perspektifler Dergisi, Sayı 8, Eylül 2006 (kısaltma: Pekcanitez, Hukuki Perspektifler Dergisi)

Pekcanitez, Hakan, Belirsiz Alacak Davası Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi Cilt: 11, Özel sayı 2009 (Basım Yılı 2010), s. 509 vd.(kısaltma: Pekcanitez, DEÜHFD)

Pekcanitez, Hakan, Belirsiz Alacak Davası (HMK m. 107) Ankara 2011 (kısaltma: Pekcanitez, Belirsiz Alacak Davası)

Pekcanitez, Hakan/Atalay, Oğuz/ Özekes, Muhammed, Medeni Usul Hukuku12. bası, Ankara 2011 Özekes, Muhammed (kısaltma: Pekcanitez/Atalay/Özekes)

Peters, Frank, Die Entscheidungen bei der Stufenklage ZZP Band 111, 1998, s. 67 vd. (kısaltma: Peters, ZZP (111) 1998)

Prütting, Hanns/ Gehrlein, Markus, ZPO Kommentar

Köln 2010 (kısaltma: Prütting/Gehrlein)

Rosenberg, Leo/ Schwab, Karl Heinz/ Gottwald, Peter, Zivilprozessrecht 17., neu bearbeitete Auflage, München 2010

(kısaltma: Rosenberg/Schwab/Gottwald)

Schäuble, Daniel, Die Stufenklage gem. § 254 JuS 2011, s. 506 vd. (kısaltma: Schäuble, JuS 2011)

Siegel, Julian, Die Kostenfrage der Stufenklage Berlin 2009 (kısaltma: Siegel)

Thomas, Heinz/ Putzo, Hans, Zivilprozessordnung
32., neubearbeitete Auflage, München 2011 (kısaltma: Thomas/Putzo)

Umar, Bilge, Hukuk Muhakemeleri Kanunu Şerhi Ankara 2011 (kısaltma: Umar)

Wieczorek, Bernhard/Schütze, Rolf, Zivilprozeßordnung und
Nebengesetze Großkommentar Zweiter Band §§ 128 – 541
2. Teilband §§ 254 – 299 a, 3. völlig neu bearbeitete Auflage Berlin
2008 (kısaltma: Wieczorek/Schütze)

Zöller, Richard, Zivilprozessordnung Kommentar 29. neubearbeitete
Auflage, Köln 2012 (kısaltma: Zöller)